

RZECZPOSPOLITA POLSKA
PROKURATOR GENERALNY

Warszawa, dnia 13 lipca 2015 r.

PG VIII TK 111/14

P 66/14

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY KAN C E L A R I A	
wpi. dnia	14. 07. 2015
L.dz.	L. zał. ....

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku z pytaniem prawnym Sądu Rejonowego w Toruniu:

czy przepisy art. 98 ust. 2 i art. 96 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.

– Prawo bankowe (Dz. U. z 2015 r., poz. 128) w zakresie, w jakim uprawniają bank do wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego przeciwko spadkobiercom dłużnika także w sytuacji, w której nie wystawił go uprzednio przeciwko zmarłemu dłużnikowi, są zgodne z art. 2, art. 20, art. 32 ust. 1 zd. 1, art. 64 ust. 2 i art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

– na podstawie art. 33 w zw. z art. 27 pkt 5 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) –

przedstawiam następujące stanowisko:

postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.).

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 14 listopada 2014 r., sygn. _____, Sąd Rejonowy w Toruniu (dalej: Sąd pytający lub Sąd) przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu przytoczone na wstępie pytanie prawne.

Prawnokonstytucyjne wątpliwości Sądu pytającego, co do zaskarżonych przepisów, powstały na tle następującego stanu prawnego i faktycznego.

R _____ SA w W _____ wniósł o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu (dalej też b.t.e.) przeciwko B. W., M. W. i P. W., podnosząc, że są oni spadkobiercami D. W., który był winny wnioskodawcy określone sumy, lecz zmarł, nie wykonawszy zobowiązania. Przeciwko zmarłemu dłużnikowi b.t.e. nie został wystawiony.

Sąd pytający stwierdza, że, zgodnie z art. 96 ust. 1 w związku z art. 97 ust. 1 i art. 98 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Sąd wskazał miejsce publikacji: Dz. U. z 2012 r., poz. 1376 ze zm., obecnie: Dz. U. z 2015 r., poz. 128; dalej: Prawo bankowe lub p.b.) bank ma prawo wystawić bankowy tytuł egzekucyjny tylko przeciwko osobie, która bezpośrednio z nim dokonała czynności bankowej albo jest jego dłużnikiem z tytułu zabezpieczenia wierzytelności wynikającej z czynności tego typu, a także przeciwko osobie trzeciej, gdy przejmie ona dług wynikający z czynności bankowej.

Zaskarżone przepisy prawa bankowego mają następujące brzmienie:

art. 96 ust. 1: „Na podstawie ksiąg banków lub innych dokumentów związanych z dokonywaniem czynności bankowych banki mogą wystawiać bankowe tytuły egzekucyjne.”;

art. 98 ust. 2: „Jeżeli po dokonaniu czynności bankowej, o której mowa w art. 97 ust. 1, obowiązek spełnienia świadczenia przeszedł na inne osoby w wyniku spadkobrania lub przekształcenia osoby prawnej albo gdy zachodzi potrzeba egzekucji z majątku wspólnego małżonków, podstawą egzekucji może

być tytuł wykonawczy oparty na bankowym tytule egzekucyjnym zaopatrzonym w sądową klauzulę wykonalności nadaną przez sąd przeciwko tym osobom.”.

Sąd pytający stwierdza, że wykładnia art. 98 ust. 2 p.b. rodzi pewne problemy. Sąd za prawidłowy uznaje pogląd, zgodnie z którym bank może wystawić b.t.e. przeciwko spadkobiercom tylko w sytuacji, gdy powstał już tytuł egzekucyjny przeciwko pierwszemu dłużnikowi.

Równocześnie Sąd pytający zauważa, że Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 maja 2010 r., sygn. III CZP 18/10 (OSN z 2010 r., Nr 12, poz. 157), uznał, iż bank jest uprawniony do wystawiania b.t.e. przeciwko spadkobiercom dłużnika będącego osobą wymienioną w art. 97 ust. 1 p.b. niezależnie od wystawienia b.t.e. przeciwko spadkodawcy. Pomimo krytycznych uwag, jakie rodzi powyższe stanowisko Sądu Najwyższego, należy – zdaniem Sądu pytającego – uznać, że obowiązuje ono w judykaturze sądów powszechnych i, co za tym idzie, nadaje rzeczywistą treść obowiązującej normie prawnej.

Sąd pytający podnosi, że nadanie klauzuli wykonalności b.t.e. jest czystą formalnością. Sąd bada jedynie, czy dłużnik poddał się egzekucji oraz czy roszczenie objęte tytułem wynika z czynności bankowej dokonanej bezpośrednio z bankiem lub z zabezpieczenia wierzytelności banku wynikającej z tej czynności, a w sprawie przeciwko spadkobiercom – czy zachodzi fakt dziedziczenia. Uprawnienie banków do wystawiania b.t.e. stanowi przejaw ich uprzywilejowania. Sytuuje to bank w lepszej pozycji nie tylko względem kontrahenta, ale także innych uczestników obrotu gospodarczego. W efekcie bank zwolniony jest z konieczności dochodzenia spornych roszczeń na drodze postępowania sądowego, a ponadto uzyskuje tytuł wykonawczy niezmiernie szybko, przy czym ciężar prowadzenia sporu zostaje przeniesiony na przeciwnika banku.

Uprzywilejowanie banków, chociaż obowiązuje powszechnie, jest szczególnie dotkliwe dla spadkobierców osób, które bank uznaje za dłużnika. Spadkobiercy osób zadłużonych w bankach znajdują się w wyjątkowo trudnej

sytuacji. Przede wszystkim, zwykle nie mają oni wiedzy o zobowiązaniach spadkodawcy i ich wysokości. Dowiadują się zaś o nich przy okazji zajęcia komorniczego. Status banku pod względem prawnym nie jest nadzwyczajny. Banki działają bowiem w formie spółek akcyjnych, spółdzielni oraz jako banki państwowe i mają status przedsiębiorcy. Z tego też względu prowadzą działalność nastawioną na zysk. Pod tym kątem nie różnią się zatem od innych uczestników obrotu gospodarczego.

W ocenie Sądu pytającego, treść przepisu art. 96 ust. 1 i art. 98 ust. 2 Prawa bankowego nie daje się pogodzić z żadną z wymienionych w pytaniu prawnym norm konstytucyjnych.

Po pierwsze, uprzywilejowanie banków, polegające na zwolnieniu ich z konieczności przeprowadzenia procesu cywilnego, w którym obowiązuje zasada równości stron, w celu dochodzenia roszczeń i w konsekwencji wyłączenie sądowej oceny ich zasadności, przerzucenie ciężaru prowadzenia sporu na spadkobiercę osoby, o której bank twierdzi, że jest jego dłużnikiem, i umożliwienie wdrożenia egzekucji, a zatem przymusu państwowego, na podstawie oświadczenia wiedzy banku nie daje się pogodzić z zasadą demokratycznego państwa prawnego, które realizować ma zasadę sprawiedliwości społecznej, wyrażoną w art. 2 Konstytucji. Treść obowiązującego prawa oznacza bowiem w istocie przekazanie znacznego obszaru prawa cywilnego pod władztwo banków, skoro ich oświadczenia wiedzy mają moc orzeczeń sądowych.

Po drugie, uprzywilejowanie to kłóci się z zasadą społecznej gospodarki rynkowej, ustanowioną w art. 20 Konstytucji. Z daleko idących preferencji korzystają bowiem przedsiębiorcy prowadzący działalność bankową, a zatem jedne z najsilniejszych ekonomicznie podmiotów gospodarki, co odbywa się kosztem praw pozostałych uczestników obrotu, których prawa, w tym prawo do ochrony sądowej, zostaje uszczuplone.

Po trzecie, uprzywilejowanie takie narusza zasadę równości wobec prawa, wyrażoną w art. 32 ust. 1 zdanie 1 Konstytucji. Z jednej strony, tylko przedsiębiorca, który prowadzi działalność bankową, ma prawo wystawiania tytułów egzekucyjnych i to także przeciwko spadkobiercom osób, które uznaje za dłużników. Działalność gospodarcza banku nie różni się natomiast w żaden sposób od działalności gospodarczej prowadzonej przez innych przedsiębiorców. Z drugiej strony, równość praw pomiędzy bankiem i jego przeciwnikiem (w tym spadkobiercą dłużnika) jest zwykle zaburzona z uwagi na rozmiar przedsiębiorstw bankowych. Obowiązujące ustawodawstwo, zamiast niwelować te różnice, wzmacnia je, uprawniając banki do wystawiania dokumentów, mających cechy oświadczenia wiedzy o mocy orzeczeń sądowych, i rozpoczynania egzekucji na ich podstawie. Przeciwnik banku nie ma natomiast tego typu praw i, jeżeli sam zwraca się przeciwko bankowi z roszczeniami, nie może zaskoczyć przeciwnika egzekucją prowadzoną na podstawie własnego oświadczenia wiedzy. Nierówność stron pod każdym względem jest zatem rażąca.

Po czwarte, wbrew art. 64 ust. 2 Konstytucji, własność i prawa majątkowe przeciwników banków podlegają mniejszej ochronie niż analogiczne prawa przeciwników przedsiębiorców innych kategorii, ponieważ bank dysponuje przywilejem, o którym mowa w poprzednich punktach.

Po piąte, narusza, wyrażoną w art. 76 Konstytucji, zasadę ochrony konsumentów przez władze publiczne. *De lege lata* konsument jest preferowany w całej sferze prawa cywilnego, z wyłączeniem jednak prawa bankowego. Zmarły dłużnik wnioskodawcy był natomiast konsumentem.

Według Sądu pytającego, od odpowiedzi na przedstawione pytanie zależy rozstrzygnięcie zawisłej przed nim sprawy. Jeżeli bowiem zakwestionowane przepisy są niezgodne z wymienionymi normami ustawy zasadniczej, to żądanie nadania klauzuli przeciwko spadkobiercom dłużnika zostanie oddalone. W przeciwnym wypadku Sąd wniosek wierzyciela uwzględni.

Sąd pytający jednoznacznie stwierdza, że – w jego ocenie – art. 98 ust. 2 i art. 96 ust. 1 p.b. w zakresie, w jakim uprawniają bank do wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego przeciwko spadkobiercom dłużnika także w sytuacji, w której nie wystawił go uprzednio przeciwko zmarłemu dłużnikowi, są niezgodne z powołanymi w pytaniu przepisami Konstytucji.

Przed przystąpieniem do oceny konstytucyjności zaskarżonych przepisów konieczne jest ustalenie, czy analizowane pytanie spełnia wymagania dopuszczalności określone w art. 193 Konstytucji i art. 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.; dalej: ustawa o TK) oraz wymagania formalne określone w art. 32 ustawy o TK.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego powtarzany jest niezmiennie pogląd, że pytanie prawne jest jednym z dwóch (obok skargi konstytucyjnej) instrumentów konkretnej kontroli konstytucyjności aktów normatywnych, której cechą charakterystyczną jest uzależnienie jej dopuszczalności od istnienia związku między kwestionowaną normą prawną a indywidualnym przypadkiem zastosowania prawa.

Wątpliwość, o której wyjaśnienie chodzi, musi wystąpić w toku konkretnego postępowania. Jej istnienie jest przesłanką konieczną wszczęcia i prowadzenia postępowania przed Trybunałem w sprawie pytania prawnego. Skorzystanie z instytucji pytania prawnego jest możliwe od momentu wszczęcia postępowania sądowego aż do jego prawomocnego zakończenia. Pytanie musi spełniać przesłanki: 1) podmiotową, 2) przedmiotową oraz 3) funkcjonalną.

Kontrola konstytucyjności przepisów prawa (norm) w trybie pytania prawnego może dotyczyć również innych norm niż składające się na podstawę rozstrzygnięcia, o ile zostanie wykazana ich relewantność dla sprawy toczącej się przed pytającym sądem (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2011 r., sygn. akt P 38/08, OTK ZU nr 4/A/2011, poz. 33).

W dotychczasowym orzecznictwie Trybunał wyjaśniał, że zależność między odpowiedzią na pytanie prawne a rozstrzygnięciem sprawy polega na tym, że treść orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego ma wpływ na rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem zadającym pytanie prawne. Zależność ta jest oparta na odpowiedniej relacji między treścią kwestionowanego przepisu a stanem faktycznym sprawy, w związku z którą zadano pytanie prawne.

Przedmiotem pytania powinien być zatem taki przepis, którego wyeliminowanie z porządku prawnego spowoduje, że treść rozstrzygnięcia wydanego przez pytający sąd będzie inna niż treść rozstrzygnięcia, które zapadłoby z uwzględnieniem obowiązywania normy poddanej kontroli Trybunału (zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 listopada 2012 r., sygn. akt P 10/12, OTK ZU nr 10/A/2012, poz. 127 i powołane tam orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego).

Bezspornie przesłanka podmiotowa została w niniejszej sprawie spełniona. Sąd wskazał również konkretne przepisy, które budzą jego wątpliwości konstytucyjne: art. 98 ust. 2 i art. 96 ust. 1 p.b. w zakresie, w jakim uprawniają bank do wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego przeciwko spadkobiercom dłużnika także w sytuacji, w której bank nie wystawił takiego tytułu uprzednio przeciwko zmarłemu dłużnikowi.

Zastrzeżenia pojawiają się natomiast co do spełnienia przesłanki funkcjonalnej w odniesieniu do art. 98 ust. 2 p.b. W uzasadnieniu pytania prawnego Sąd, przedstawiając problemy z wykładnią tego artykułu, stwierdza, że – w jego ocenie – przepis ten nie uprawnia banków do wystawiania b.t.e. wobec spadkobierców dłużników w sytuacji, gdy nie został wystawiony uprzednio b.t.e. przeciwko dłużnikowi. Poglądowi temu przeciwstawia uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2010 r., sygn. III CZP 18/10, oraz zgodne z nią orzecznictwo sądów powszechnych.

W rzeczywistości jednak Sąd Najwyższy w uchwale tej – dzieląc stanowisko zajęte w uchwałach Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2004 r., sygn. III CZP 98/03 i z dnia 16 stycznia 2009 r., sygn. III CZP 132/08 – uznał, że podstawy wystawienia b.t.e. przeciwko spadkobiercom dłużnika banku nie może stanowić art. 98 ust. 2 p.b. Równocześnie Sąd Najwyższy stwierdził, że nie ma przeszkód, żeby przeciwko spadkobiercom dłużnika, będącego osobą wymienioną w art. 97 ust. 1 p.b., bank wystawił b.t.e. na podstawie art. 96 ust. 2 p.b. Takemu b.t.e. może zostać nadana sądowa klauzula wykonalności. Pogląd ten został zaaprobowany m.in. w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2014 r., sygn. III CZP 72/14 (opublikowane w Bazie Orzeczeń Sądu Najwyższego na stronie internetowej: http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Najnowsze_orzeczenia.aspx). W postanowieniu tym Sąd Najwyższy potwierdził, że „zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. uchwała z dnia 7 stycznia 2004 r., III CZP 98/03, OSNC 2005, poz. 27), jak i w piśmiennictwie przyjmuje się, że art. 98 ust. 2 [p.b.] nie stanowi podstawy do wystawienia przez bank b.t.e. przeciwko spadkobiercom dłużnika banku. Przepis ten reguluje bowiem jedynie kwestię możliwości nadania klauzuli wykonalności b.t.e., wystawionemu przez bank w razie nastąpienia określonych w nim zdarzeń prawnych (w tym też spadkobrania) po dokonaniu czynności bankowej (...) Podstawę wystawienia b.t.e. przez bank stanowi art. 96 ust. 2 prawa bankowego”.

W takim stanie prawnym analizowane pytanie prawne w odniesieniu do art. 98 ust. 2 p.b. nie spełnia przesłanki funkcjonalnej, gdyż wyeliminowanie tego przepisu – w zaskarżonym zakresie – nie wpłynęłoby na treść rozstrzygnięcia wydanego przez Sąd pytający, bowiem bank nadal byłby uprawniony do wystawienia b.t.e. na podstawie art. 96 ust. 2 p.b. Art. 98 ust. 2 p.b. może natomiast stanowić podstawę orzekania przez Sąd pytający w odniesieniu do nadania bankowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli

wykonalności przeciwko spadkobiercom dłużnika, lecz nie odnosi się on do materii określonej zakresowo w pytaniu prawnym.

Podstawę wydania przez bank b.t.e. względem spadkobierców dłużnika stanowi art. 96 ust. 2 w związku z ust. 1 p.b.

Mając na uwadze orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, dotyczące bankowego tytułu egzekucyjnego, konieczne jest dokonanie oceny celowości rozpoznania analizowanego pytania prawnego.

Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, Trybunał umarza postępowanie, jeżeli wyrokowanie jest zbędne lub niedopuszczalne. Zbędność wydania wyroku zachodzi między innymi w razie wystąpienia przesłanki *ne bis in idem*, czyli rozpoznawania problemu konstytucyjnego, który został już rozstrzygnięty przez Trybunał. W wypadku przesłanki *ne bis in idem* Trybunał ocenia sytuację w kategoriach pragmatycznych, badając celowość prowadzenia postępowania i orzekania w kwestii, która została już jednoznacznie i ostatecznie rozstrzygnięta przez ten organ (zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2015 r., sygn. P 10/14, opublikowane na stronie internetowej Trybunału: <http://trybunal.gov.pl/>). Przesłanka ta istnieje również w przypadku wydania wyroku stwierdzającego niekonstytucyjność przepisu aktu normatywnego i odroczenia utraty jego mocy. Nieracjonalne byłoby wówczas – wynikające z zasady *ne bis in idem* – orzekanie o zgodności zdyskwalifikowanego już przepisu z innymi wzorcami kontroli, gdyż nie wpłynęłoby to na wcześniejszy rezultat badania konstytucyjności (zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2013 r., sygn. K 50/12, OTK ZU nr 5/A/2013, poz. 69).

W rozpatrywanej aktualnie sprawie kluczowy jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 kwietnia 2015 r., sygn. P 45/12 (OTK ZU nr 4/A/2015, poz. 47). Trybunał orzekł w nim, że art. 96 ust. 1 i art. 97 ust. 1 p.b. są niezgodne z art. 32 ust. 1 Konstytucji. Przepisy te tracą moc obowiązującą z dniem 1 sierpnia 2016 r. W pozostałym zakresie postępowanie umorzono.

W sprawie P 45/12 Sąd zwrócił się o zbadanie zgodności z Konstytucją art. 96, art. 97 i art. 98 p.b. Wobec faktu, iż część powołanych przepisów nie pozostawała w relewantnym związku z rozpatrywanymi przez sąd pytający sprawami, Trybunał umorzył postępowanie w tym zakresie.

Rozpoznawany problem konstytucyjny sprowadzał się do rozstrzygnięcia, czy w kontekście konstytucyjnej zasady równości dopuszczalne jest wystawianie przez bank, jako podmiot czynności bankowej, b.t.e. oraz prowadzenie na jego podstawie egzekucji w stosunku do dłużnika banku, po nadaniu b.t.e. klauzuli wykonalności przez sąd, niedokonujący w toku postępowania klauzulowego merytorycznej kontroli tytułu egzekucyjnego.

Omawianym wyrokiem Trybunał Konstytucyjny wyeliminował z porządku prawnego dwa przepisy mające podstawowe znaczenie dla całej instytucji b.t.e. i przekreślił „w istocie całą tę instytucję” (wyrok w sprawie o sygn. P 45/12, *op. cit.*).

Wobec stwierdzenia niekonstytucyjności wskazanych wyżej przepisów, postępowanie w przedmiocie badania art. 96 ust. 1 prawa bankowego (w zakresie określonym w analizowanym pytaniu prawnym) ulega umorzeniu ze względu na zbędność orzekania. Odroczenie utraty mocy obowiązującej nie stanowi bowiem przeszkody dla sądu w samodzielnym rozstrzygnięciu zawisłej przed nim sprawy, z uwzględnieniem orzeczenia zapadłego w sprawie o sygn. P 45/12. Ogłoszenie sentencji powołanego wyroku w Dzienniku Ustaw oznacza wzruszenie domniemania konstytucyjności kwestionowanego przepisu i na nowo kształtuje stan prawny w rozpoznawanej przez sąd sprawie (zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2015 r., sygn. P 54/13, opublikowane na stronie internetowej Trybunału: <http://trybunal.gov.pl/>).

Na zakończenie warto jeszcze odwołać się do poglądu sędziego Piotra Tulei, zaprezentowanego w zdaniu odrębnym do uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 kwietnia 2015 r., sygn. P 45/12, zgodnie z którym: „Co do zasady nie można oczywiście wykluczyć sytuacji, w których

dopuszczalna będzie odmowa zastosowania niekonstytucyjnego przepisu w okresie odroczenia. Sytuacje takie mogą powstawać, gdy sąd ma do czynienia z innym kontekstem normatywnym skontrolowanych przez Trybunał przepisów. Sytuacje takie mogą też wynikać z odmiennego stanu faktycznego nieuwzględnionego przez Trybunał Konstytucyjny, gdy dokonywał on ważenia kolidujących zasad konstytucyjnych (zob. uchwała SN z 27 marca 2014 r., sygn. akt I KZP 30/13, podjęta w związku z wyrokiem TK z 17 lipca 2013 r., sygn. SK 9/10, OTK ZU nr 6/A/2013, poz. 79). W niniejszej sprawie przykładem takiej sytuacji, w której należałoby rozważyć zasadność związania sądu klauzulą odraczającą utratę mocy obowiązującej niekonstytucyjnych przepisów jest sytuacja, w której bankowy tytuł egzekucyjny został wystawiony przez bank dopiero po śmierci dłużnika przeciwko jego spadkobiercom”.

Z tych względów, należało zająć stanowisko jak w *petitum*.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego

Robert Hernand
Zastępca Prokuratora Generalnego